

Quaderns d'Arqueologia

BIBLIOGRAFIA ARQUEOLÒGICA DE L'ALT CAMP

per M. Esther Fabra i Salvat

Paraules clau: bibliografia, arqueologia, Alt Camp

Resum: el treball inicia l'estudi sistemàtic comentat de les publicacions que esmenten o estudien jaciments o materials arqueològics ubicats o relacionats amb l'Alt Camp. La recopilació vol ser una eina didàctica i de consulta fàcil amb àmplia informació sobre la localització de cada una de les entrades esmentades. Es tracta d'una primera tramesa d'un estudi més ampli que anirem publicant.

Abstract: this work begins the commented systematic study of the publications which mention or study archaeological sites or materials located or related with Alt Camp. This compilation aims to be a didactic and easy to consult tool with wide information about the location or the entries mentioned.

Objecte d'estudi

Quan parlem d'arqueologia, es pressuposa molts cops que estem tractant amb un ciència allunyada i sense relació amb la nostra vida actual; però, contràriament al que pot semblar en un primer moment, aquesta afirmació no és del tot certa, ja que l'esforç d'intentar reconstruir el passat dels homes que habitaren un territori ens pot arribar a aclarir, juntament amb altres elements que ens faciliten altres ciències, la manera com s'ha anat formant el poblament de la contrada objecte d'estudi.

L'aplicació d'aquests conceptes generals a l'àrea concreta de l'Alt Camp, ha exigit abordar dues línies de treball: d'una banda, el coneixement de les restes arqueològiques que la comarca ofereix i, de l'altra, l'estudi de les fonts bibliogràfiques relacionades amb els seus jaciments.

Malauradament, la bibliografia existent sobre l'arqueologia de la comarca resulta incompleta amb importants buits culturals i, en alguns casos, antiga sense haver estat sotmesa a revisions.

Tot i això, creiem que el nostre treball pot servir per posar a l'abast del gran públic, estudiós, investigador o mestre, el material editorial del qual actualment disposem sobre aquest tema i que hem estructurat desitjant que sigui una bona eina de consulta per a futures investigacions.

Contingut i mètode

El treball conté diverses fonts d'informació. Qualsevol llibre, fullet o article entra dins d'un d'aquests conceptes exposats sinòpticament a continuació, així com per les seves subdivisions:

- A. Aspectes globals de la comarca
- B. Etapes cronològiques:
 - B.1. Paleolític
 - B.2. Neolític
 - B.3. Edat dels metalls
 - B.4. Iberisme
 - B.5. Món romà
 - B.6. Època medieval
 - B.7. Edat moderna
 - B.8. Arqueologia industrial
- C. Altres

Model pràctic d'una fitxa bibliogràfica

Les fitxes que presentem parteixen de les pautes ja establertes per l'historiador Antoni Gavallda i Torrents, però adaptades a les característiques pròpies de l'àrea temàtica estudiada.

La fitxa se subdivideix en tres parts:

1. Identificació
 - a. Cognoms i nom de l'autor/a
 - b. Títol de l'obra objecte d'estudi
 - c. Si es tracta d'un article, menció de la publicació en la qual s'inclou
 - d. Col·lecció i entitat que hi dona suport
 - e. Impremta o grup editor
 - f. Localitat on s'ha imprès
 - g. Any de publicació
 - h. Pàgines totals de l'obra
 - i. Si es tracta d'un article, pàgines totals de l'obra general. Els fulls sense numerar o làmines van afegits mitjançant el signe +
2. Localització
 - a. Anotació exacta de les pàgines on surt citat o bé relacionat el jaciment o el municipi
 - b. Biblioteca o arxiu on es troba dipositat el document ressenyat, que s'identificaran mitjançant nomenclatura
3. Recensió

Resum breu del contingut o, si es tracta d'una informació puntual, transcripció literal del text.
4. Valoració

Punt optatiu, segons es cregui que és oportú.

5. Llista de biblioteques on es poden localitzar els documents

BIEV: Biblioteca de l'Institut d'Estudis Vallencs

BMANT: Biblioteca del Museu Arqueològic Nacional de Tarragona

BPV: Biblioteca Popular de Valls

BSCA: Biblioteca de la Societat Catalana d'Arqueologia

BSAMV: Biblioteca de la Secció d'Arqueologia del Museu de Valls

A. Aspectes globals de la comarca

1. AGUADÉ, J.: *Vilabella. Història i vida d'un poble*. Institut d'Estudis Vallencs (IEV). Estudis comarcals-6. 353 pàg.

Loc. pàg. 75-79

Loc. document: BIEV

Es donen breus notícies, en l'apartat "Notícies històriques", capítol "Els Orígens", sobre la cova Fonda; restes ibèriques a les partides del Bosc del Metge, tros d'en Rull i Creu d'en Castellet; la vil·la romana de les Cabeces i el poblat del Pedrós, així com de l'etimologia romana del topònim Vilabella.

En l'apartat "Els voltants del poble", al capítol "El Pedrós", s'anomena l'existència de la necròpolis.

2. AQUILUE, X.; DUPRÉ, X.; MAS-SÓ, M.J., i RUIZ DE ARBULO, J.: *Guia Arqueològica de Tarragona*. Editat per *Diari de Tarragona*. Tarragona, 1987. 216 pàg. amb il·lustracions.

Loc. pàg. 26, 27, 29, 51, 53, 133, 135, 139, 142, 147, 154, 155, 156-157, 157-159

Loc. document: BMANT

El llibre ofereix diferents entrades sobre el patrimoni arqueològic de l'Alt Camp, ja que parteix d'una visió global provincial, tot seguint el fil cronològic de la història. Cal destacar els esments a: la cova sepulcral del Cau d'en Serra (Picamoixons); el poblat ibèric del Vilar; l'aqüeducte romà del Gaià; el columbari de

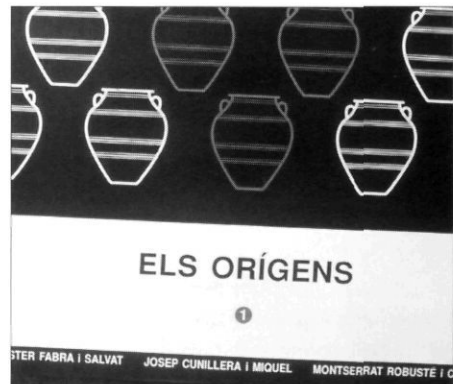
Vila-rodona i les *vil·lae* i els sepulcres romans de la zona del Cogoll (Alcover/Vilallonga del Camp).

Es tracta d'un treball divulgatiu adreçat a un ventall ampli de lectors, però que, malgrat que no aprofundeixin gaire els temes tractats, té uns continguts actuals i ben compostos. Tot i això, creiem que la ressenya bibliogràfica hauria pogut ser més extensa.

3. FABRA, M.E.; CUNILLERA, J., i ROBUSTÉ, M.: *Els orígens*. Col·lecció Per conèixer l'Alt Camp-1. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1991. 67 pàg. + 1 pàg. i un joc.

Loc. document: BIEV

El llibre, deixant de banda la presentació i l'índex, consta de cinc blocs temàtics més els apartats de textos, vocabulari, bibliografia, audiovisuals, adreces d'interès i propostes de treball.

Els diferents blocs s'estructuren seguint la divisió tradicional dels moviments culturals que presideixen la nostra arqueologia: les comunitats paleolítiques, les comunitats neolítiques, les comunitats de l'edat dels metalls (calcolític i bronze antic, bronze mitjà i finals del bronze), el món iber i el domini de Roma.

Tots els capítols estructuren els seus continguts segons unes pautes que es van repetint, partint dels continguts generals a les particularitats dels jaciments de l'Alt Camp.

Tot plegat ens apropa a una visió de l'arqueologia de la comarca des d'un vessant divulgatiu molt escaient per al món educatiu.

4. IGLÉSIES, J., i SANTASUSAGNA, J.: *Les valls del Gaià, del Foix i de Miralles*. Centre de Lectura. Impr. Marian Roca. Reus, 1934. 569 pàg.

Loc. pàg. 57, 61, 95

Loc. document: BPV

Cita textual: "A més de les estacions prehistòriques indicades, tenim notícies de la necròpolis del Padrós (Vilabella)[...] i de les troballes de ceràmica [...] a les coves de Pedrafità i del Papiol de Rodonyà. També s'han trobat jaciments de sílex al llarg de la vall del riu Gaià. Com a troballes soltes, podem citar les següents: destrals de pedra en els termes [...] del Pont d'Armentera i de Rodonyà."

Es fan mencions al jaciment del forn de Fontscaldes; al columbari de Vila-rodona; una vil·la romana amb sepultures a Puigpelat; monedes romanes del Baix Imperi al terme de Cabra aparegudes en fer-se les obres de la carretera el Pla-Sarral. Altres monedes a Vila-rodona, Cabra i Figuerola. Sepulcres romans al terme del Rourell i mencions del poblament ibèric del Vilar (Valls).

5. TARRADELL, M.: *Les arrels de Catalunya*. Col·lecció Història de Catalunya. Biografies catalanes, vol. 0. Ed. Vicens Vives. Barcelona, 1982. 292 pàg.

Loc. pàg. 116, 118, 119, 120, 152, 242-43, 252

Loc. document: BPV

El llibre ofereix diferents entrades referents a l'Alt Camp. En destaquem els esments vers els jaciments calcolítics del Cau d'en Serra (Picamoixons) i la cova del Gat (Figuerola). Dins el període iber, en Tarradell fa esment del corrent investigador que situa els ilergets com el poble iber més antic que ocupà la nostra contrada, mentre que els cossetans haurien arribat al Camp de Tarragona en temps de la conquesta romana.

Pel que fa al mapa que l'obra presenta del poblament ibèric català, caldria puntualitzar i esmenar la referència que fa del poblament de "Fontscaldes" (?) al costat del de Valls (el Vilar).

6. *L'arqueologia a Catalunya, avui* (catàleg d'exposició). Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya. Barcelona, 1982. 180 pàg. + il·lustracions.

Loc. pàg. 38-39, 56-57, 60, 75, 98-99, 103

Loc. document: BMANT

El llibre ofereix diferents entrades que fan referència a l'Alt Camp. Cal destacar-ne els esments a: el jaciment de Cova del Garrofet (Querol); la galeria coberta de Mas Pla de Valldossera (Querol); la cova sepulcral del cau d'en Serra (Picamoixons) i Fontscaldes, malgrat que aquest darrer jaciment és esmentat dintre del mapa de distribució de poblaments ibèrics.

7. *Guia comarcal. Poble a poble: l'Alt Camp*. Consell Comarcal de l'Alt Camp. Valls, 1990. 34 pàg. + 1 mapa.

Loc. pàg. 5, 15, 20, 28 i 29

Loc. document: BPV

El fullet ofereix diferents entrades sobre jaciments de la comarca així com fotografies d'alguns d'aquests jaciments.

Destaquem les fotografies del columbari romà de Vila-rodonà i de l'antic aqüeducte romà del Gaià.

Així mateix, es fa esment de la Cova del Gat i del Mas del Llop (Figuerola) i del columbari de Vila-rodonà.

Es tracta d'un fullet turístic divulgatiu sense cap pretensió, que ofereix breus informacions de molt diversa índole.

B. Etapes cronològiques

B.1. Paleolític

8. BORREGO, A.; CARBONELL, E.; GABARRÓ, J.M.; OLLÉ, A., i VERGÉS, J.M.: "Pont de Goi: estructura lítica i cadenes operatives d'un complex a l'aire lliure de caçadors recol·lectors", a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, vol. I. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989. 414 pàg.

Loc. pàg. 135-150 amb dibuixos i fotografies

Loc. document: BIEV

Estudi dels jaciments superficials de sílex de la zona del Pont de Goi fruit d'unes prospeccions realitzades pel Laboratori d'Arqueologia de la Universitat Rovira i Virgili l'any 1989.

Els resultats que aquest sondeig aportà han permès plantejar la doble hipòtesi d'ocupació de la zona: d'una banda, l'existència d'un establiment castral, amb un important desenvolupament d'activitats domèstiques, i, de l'altra banda, l'aparició d'un seguit d'ocupacions temporals cícliques.

La cronologia que s'aporta correspon al paleolític mitjà a Catalunya, però amb

derivacions cap el paleolític superior antic (aurinyacià).

9. CARBONELL, E.; DILOLI, J.; GABARRÓ, J.M.; SALVADÓ, M., i VALL-VERDÚ, J.: "Picamoixons (Y-Y) 88: estructura i potencial operatiu de les indústries lítiques de les ocupacions prehistòriques", a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, vol. I. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989. 414 pàg.

Loc. pàg. 151-164 amb gràfics i fotografies

Loc. document: BIEV

Aportació a l'estudi de la balma de Picamoixons PIC (Y-Y) 88 excavada pel Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona a Tarragona l'any 1988.

Es fa l'estudi d'una col·lecció privada procedent del jaciment (Col·lecció Puat6-1978) i es constata la presència d'espècies marines allunyades del lloc de recollida, mentre que la talla de sílex procedeix de materials dels contorns del jaciment.

10. ESTEBAN, M.; HORTOLÀ, P.; LORENZO, C.; PERALES, C., i ROSELL, J.: "Picamoixons (Y-Y): Anàlisi paleofaunística de l'ocupació prehistòrica", a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, vol. I. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989. 414 pàg.

Loc. pàg. 165-172 amb gràfics i fotografia

Loc. document: BIEV

Aportació a l'estudi de la balma de Picamoixons PIC (Y-Y) 88 excavada pel Laboratori d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona a Tarragona l'any 1988.

L'anàlisi de la tipologia lítica emmarca els materials estudiats dins els complex gravetià (20.000 anys) amb unes troballes òssies associades a aquesta indústria lítica.

Jaciment de la balma de Picamoixons

Es fa, així mateix, un estudi de les restes faunístiques del complex, les quals s'agruparien en quatre ordres: cagomorfs, artiodàctils, perissodàctils i carnívors.

La interpretació econòmica a partir de les restes faunístiques està determinada per una especialització de la cacera en els dos ecosistemes que conflüen a Picamoixons: els *equus* a la plana i els *bovidae* (càprits) a la muntanya, mentre que la cacera dels *leponidae* és marginal i complementària a la recol·lecció.

11. FOGUET, G., i PRATS DOMÈNECH, J.M.: "Picamoixons (Y-Y): Context geològic i geomorfològic del jaciment", a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*, vol. I. Institut d'Estudis Vallencs. Valls, 1989. 414 pàg.

Loc. pàg. 185-195 amb fotografies i gràfics

Loc. document: BIEV

Partint d'una interpretació geològica i geomorfològica del jaciment de la balma de Picamoixons: PIC (Y-Y) 88, es justifica l'existència de grups humans a la zona durant el paleolític superior.

12. "Eudald Carbonell va parlar sobre el jaciment de Picamoixons", a *El Pati*, núm. 336, 19-gener-1990. 32 pàg.

Loc. pàg. 18

Loc. document: BPV

Recensió de la conferència "Els caçadors i els recol·lectors de la vall del Franco-lí", centrant-se en el jaciment de Picamoixons, indret aquest que és datat entre els 12.000 i els 20.000 anys d'antiguitat.

13. "Comencen els actes sobre la prehistòria", a *El Vallenc*, núm. 93. 19-gener-1990. 28 pàg.

Loc. pàg. 19

Loc. document: BPV

Recensió de la inauguració de l'exposició *Sobreviure a la prehistòria. Els primers habitants de Catalunya* i, concretament, de la conferència pronunciada per Eudald Carbonell sobre el jaciment prehistòric de la balma de Picamoixons.

Vegeu també el núm. 3

B.2. Neolític

14. TEIXIDOR, P.: "La necròpolis del Padrós (Vilabella)", a *La Crònica de Valls*, núm. 4. 5-agost-1905. 4 pàg.

Loc. pàg. 1-2

Loc. document: BIEV

Dissertació sobre una sèrie de troballes del tipus tomba que trobà el metge de Rodonyà Pau Teixidor.

Concretament, la troballa que ell pogué constatar fou d'una única sepultura mentre que la resta de descobriments apareguts a la partida del Padrós foren relatats pel pagès propietari de la terra, el qual ja els havia destruït.

Segons la descripció feta pel doctor Teixidor, es tractava de tombes fetes de lloses de pedra sense cap tipus d'abillament. El cadàver jeia en posició supina amb els peus en direcció a llevant. Es descriu la seva ossada i després d'una sèrie d'argumentacions sobre la seva cronologia, assenyala que es tracta d'una tomba neolítica.

A aquesta suposició s'hi arriba per comparació dels ossos trobats amb altres que ell havia extret de la Cova Fonda de Salomó. Així mateix, el tipus d'enterrament i, concretament, la posició del cadàver no tenen res a veure amb les característiques conegudes dels sepulcres de fossa neolítics, mentre que la tipologia d'aquests

enterraments ens poden portar a etapes plenament medievals.

Així, doncs, recomanem que aquest treball sigui consultat amb les màximes precaucions possibles. La cronologia no està gens aclarida i no coneixem estudis ulteriors a aquest que ens hagin confirmat aquests supòsits els quals hem d'inserir dintre del context històric de la seva època més com a breu referència que no pas com a eina de treball.

15. TEIXIDOR, P.: "La necròpolis del Padrós. I", a *Joc Vell i Voltes* núm. 43. Any VIII. Vilabella, gener de 1977. 18 pàg.

Loc. pàg. 8

Loc. document: BIEV

Comentari ja desenvolupat en el document núm. 14.

16. TEIXIDOR, P.: "La necròpolis del Padrós. II", a *Joc Vell i Voltes*, núm. 44. Any VIII. Vilabella, març de 1977. 18 pàg.

Loc. pàg. 9

Loc. document: BIEV

Comentari ja desenvolupat en el document núm. 14.

17. TEIXIDOR, P.: "La necròpolis del Padrós. III". *Joc Vell i Voltes*, núm. 45. Any VIII. Vilabella, maig 1977. 18 pàg.

Loc. pàg. 8

Loc. document: BIEV

Comentari ja desenvolupat en el document núm. 14.

Vegeu també nùms. 3, 4 i 6

B.3. Edat del metall

18. BATISTA NOGUERA, R.: "El límit meridional de la cultura megalítica catalana", a *Empúries*, XXVIII. Barcelo-

na, 1966. 349 pàg. Pàg. 201-209 amb dibuixos i làmines.

Loc. pàg. 204, 208-209 i làmina IV

Loc. document: BMANT

S'hi fa esment dels sepulcres megalítics de la zona de Valldossera (Querol) amb els dibuixos, en planta, de la galeria coberta i de la cista.

19. E.R.: "Aiguamúrcia", a *Empúries*, XXII-XXIII. Barcelona, 1960-1961. 416 pàg.

Loc. pàg. 361

Loc. document: BMANT

Textualment: "En la cova del Garrofet, sita cerca de Les Pobles, cavidad en la que no se ha efectuado excavaciones, se recogen superficialmente fragmentos de cerámica correspondiente a grandes vasos con decoración de cordones y pezones, y algunos pocos de cerámica espatulada. Se guardan en el Museo Arqueológico de Barcelona."

20. P.G.R.: "Querol", a *Empúries*, XXIV. Barcelona, 1962. 378 pàg.

Loc. pàg. 338-339

Loc. document: BMANT

Notícia de la localització de la galeria coberta de Mas Pla, de Valldossera, dels materials recollits i del seu dipòsit al Museu de Vilafranca del Penedès.

Notícia de la localització de la cista megalítica la Cabanyota: descripció i materials apareguts i del seu dipòsit al Museu de Vilafranca.

Notícia de la localització a Valldossera d'un possible sepulcre situat a la partida anomenada la Casa Gran. Descripció dels materials recollits, els quals foren també dipositats al Museu de Vilafranca.

Notícia de la localització d'un taller lític eneolític situat al terme anomenat "les Penyes del Baldric". Els materials recollits

en el jaciment també foren dipositats al Museu de Vilafranca.

21. PLANAS DE MARTÍ, I.: *Les Muntanyes de Prades: un model d'ordenació d'àrees marginals*. Institut d'Estudis Vallencs (IEV). Estudis Comarcals-4. 299 pàg.

Loc. pàg. 50-52

Loc. document: BIEV

Breus notes sobre els jaciments dispersos pels plans de Prades, de la Mussara i pels voltants de Rojals; especialment cingles i coves amb restes de materials eneolítics i del bronze. Destaca l'esment al jaciment de la Cova del Buldó.

22. RAURET, A.: "La civilització dels megàlits i de les coves sepulcrales", a *Història de Catalunya*, I. Salvat Ed. Barcelona, 1983. 280 pàg. (pàg. 70-103).

Loc. pàg. 78, 79 i 80

S'anomenen els sepulcres megalítics de Valldossera (Querol), els quals són considerats com a una ramificació de la cultura megalítica de la Catalunya Vella vers les comarques meridionals a manera d'intent d'expansió i difusió. Així mateix, s'anomenen, entre altres coves sepulcrales, el Cau d'en Serra (Picamoixons) i la Cova del Gat (Figueroles).

23. ROVIRA, J., i SANTACANA, J.: *Economia, societat i canvi a la Catalunya prehistòrica*. Col·lecció Orígens. Ed. Cymys. Barcelona, 1980. 97 pàg. + 22 figures.

Loc. pàg. 31, 37, 47

Loc. document: BMANT

Es fa referència a diferents jaciments de l'edat dels metalls com el Cau d'en Serra (Picamoixons) i el seu aixovar funeràri; la cista de la Cabanyota (Querol), i el gresol trobat a la Cova del Buldó (Mont-ral).

24. VILASECA, S., i IGLÉSIES, J.: “Exploració prehistòrica de l’Alta Conca del Brugent. I. La Cova del Buldó”, a la *Revista del Centre de Lectura*. Any X, núm. 192. Reus, abril de 1929. 11 pàg. + IV làmines amb plànols.

Loc. document: BPV

Notícia de l’avenc de les Abelles, en el qual es trobaren restes humanes i ceràmica.

Notícia de la descoberta de la cova del Buldó (situació i descripció de la cova, a més de la seva excavació).

D’entre els materials descoberts, s’esmenta un gresol de terrissa grollera i arenosa que devia tenir aproximadament 18 cm de diàmetre i 8 d’alçada amb un gruix de paret d’1 cm.

Estudi comparatiu i cronologia.

L’article s’acompanya de la fotografia del gresol.

25. VILASECA, S., i IGLÉSIES, J.: “Exploració prehistòrica de l’alta conca del Brugent. III. La Cova de les Gralles”, a la *Revista del Centre de Lectura*. Any XIII, núm. 225-227. Reus, gener-març 1932. 14 pàg. + 3 làmines amb dibuixos i plànols.

Loc. pàg.: 14 pàg. + 3 làmines amb dibuixos i plànols

Loc. document: BPV

L’article analitza l’exploració feta a la cova: situació i itinerari; descripció de la cova; tipologia de materials i restes humanes i cronologia.

Vegeu també els núms. 1, 2, 3, 4, 5, 6 i 7

B.4. Iberisme

26. “Fotografia”, a *Cultura*, núm. 488. Valls, setembre 1989. 50 pàg.

Loc. pàg. 1

Loc. document: BPV

Fotografia del forn de Fontscaldes. Autor: Pere Català i Pic. Realitzada els anys vint.

27. “Fotografia”, a *Cultura*, núm. 465. Valls, juliol-agost 1987. 46 pàg.

Loc. pàg. 1

Loc. document: BPV

Fotografia d’un pebeter procedent del jaciment ibèric del Vilar. La peça fou trobada per Gabriel Secall l’estiu de 1966 mentre es bastien els fonaments del col·legi Eugeni d’Ors. La fotografia fou feta pel mateix Gabriel Secall.

28. “Noves”, a *Juventut*, núm. 220. 3-març-1923. 8 pàg.

Loc. pàg. 6

Loc. document: BPV

Textualment: “Continuen les excavacions en els terrenys de la partida del Vilar destinats per al nou camp d’esports, havent-se descobert aquests últims dies, a més d’importants peces de ceràmica, trossos de paret i fonaments de cases que proven a bastament que per aquells indrets hi havia existit un poble.”

29. “Hallazgos interesantes”, a *La Crònica de Valls*, núm. 911. 17-febrer-1923. 4 pàg.

Loc. pàg. 1

Loc. document: BPV

Ressenya de la tasca de salvament arqueològic a la zona del poblament ibèric del Vilar duta a terme per en Joan Duran i Piñas. S’anomenen algunes de les peces recollides durant l’excavació: “...un busto de mujer de factura meritíssima”. Així mateix, es reproduïx un article del senyor Duran que explica alguns treballs arqueològics duts a terme a Tarragona.

30. "Arqueología", a *Cultura*, núm. 298. Valls, abril 1971. 20 pàg.

Loc. pàg. 14

Loc. document: BPV

Es fa esment d'unes obres dutes a terme al passeig de l'Estació per tal d'aixecar uns blocs. Els treballs van posar al descobert noves troballes del poblat del Vilar i l'autor denuncia que el Museu local no fes res per protegir aquests materials dels col·leccionistes particulars.

31. A.L.T. Troballes interessants, a *Pàtria*, núm. 537. Valls, 1-febrer-1923. 8 pàg.

Loc. pàg. 3

Loc. document: BPV

Article en el qual es dóna constància dels descobriments del poblat ibèric del Vilar. Es fa uns primers plantejaments sobre la cronologia i l'època comparant-los amb els materials apareguts en el forn de Fontscaldes, els quals assimila amb els trobats al Vilar. Dóna una datació entre els segles V-III aC i considera el poblat com a cossetà, malgrat que reconeix la presència ilergeta a la zona en un moment anterior.

32. ARRIBAS, A.: "L'economia i les estructures socio-polítiques dels ibers", a *Història de Catalunya*, 1. Salvat Ed. Barcelona, 1983. 280 pàg. (pàg. 197-206).

Loc. pàg. 203

S'hi anomena la producció terrissaire del forn de Fontscaldes.

33. BERMÚDEZ, A., i JUAN TOVAR, L.C.: "El forn ibèric de Fontscaldes, primer objectiu del 'Programa OFFICINA' a Catalunya", a *XXXV Asamblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*. Vol. I. Valls-Vila-rodona, 1989. Estudis Vallencs XXVII. 414 pàg.

Loc. pàg. 185-195

Loc. document: BIEV

Notícia de l'aixecament planimètric i de la reinterpretació arqueològica duts a terme al forn de Fontscaldes.

L'article resumeix aspectes ja presentats en altres treballs ja publicats com: JUAN TOVAR, L.C.; BERMÚDEZ, A.; MASSÓ, J., i RAMON, E.: "Medio natural y medio económico en la industria alfarera: El taller iberoromano de Fontscaldes (Valls, Alt Camp, Tarragona)", aparegut a *Butlletí Arqueològic*, 1986-87, i de l'article: JUAN TOVAR, L.C., i BERMÚDEZ, A.: "Hornos de época republicana en Cataluña: Fontscaldes", aparegut a la *Revista de Arqueología*, núm. 98, juny 1989.

34. BOSCH GIMPERA, P.: "Problemes d'història antiga i d'arqueologia tarragonines", a *Butlletí Arqueològic*, núm. 25. Tarragona, maig-juny 1925 (pàg. 50-55).

Loc. pàg. 51-52

Loc. document: BPV

Textualment: "...diguem ara tan sols que els Cossetans semblen més aviat pertànyer als pobles no tan típicament ibèrics de més amunt de Barcelona i entrats a la fi del segle IV al Camp de Tarragona."

"...els Cossetans són més recents al Camp, creiem que els ilergetes deurien ocupar també el Camp de Tarragona. Geogràficament és lògic que un poble en possessió de la plana de Lleida tendeixi a ocupar el Camp i viceversa."

En Bosch Gimpera argumenta aquestes tesis de la següent forma:

– Una font històrica= el Periple d'Hecateu.

– La situació geogràfica dels ilergetes i dels ilerconvons.

– La innegable comunicació que s'establiria entre ambdós pobles considerant que el Camp de Tarragona és la via natural

d'aquesta comunicació Lleida-costa mediterrània.

– Consideració dels cossetans com a fruit de la penetració d'un poble nou que, prenent el Camp de Tarragona als ilergets-ilercavons, els parteix en dos grups que es van diferenciant cada vegada més en restar incomunicats; d'aquesta manera es perd el domini de la principal via d'unió: Tarragona-Lleida per Valls-Montblanc.

35. BOSCH GIMPERA, P.: “Problemes d'història antiga i d'arqueologia Tarragonina. II”, a *Butlletí Arqueològic*, núm. 25. Tarragona, juliol-agost 1925 (pàg. 84-88).

Loc. pàg. 88

Loc. document: BPV

Esments al poblat ibèric del Vilar (Valls) i a la producció del forn de Fontscaldes, que anuncia ja la diferència que s'aprecia entre ambdós.

36. BOSCH GIMPERA, P.: “Problemes d'història antiga i d'arqueologia tarragonines”, a *Butlletí Arqueològic*, núm. 27. Tarragona, setembre-octubre 1925 (pàg. 98-101).

Loc. pàg. 98-99 i 101

Loc. document: BPV

Retorna a la idea de la dominació ilergeta del Camp de Tarragona. Considera els cossetans com un poble no ibèric. No serien l'element propi del Camp de Tarragona, sinó que haurien aparegut en aquesta zona durant el segle III.

Els cossetans, envaint el Camp, haurien obligat un grup d'ilergets (els ilercavons) a retirar-se cap al sud i s'haurien imposat sobre els edetans en el domini de les Terres de l'Ebre, mentre altres ilergetes s'haurien retirat vers l'interior.

També apareixen noves mencions a la producció del forn de Fontscaldes.

37. BURGUETE, S., i FABRA, E.: “El jaciment del Vilar, una qüestió inconclusa”, a *Cultura*, Valls, març 1983. 50 pàg.

Loc. pàg. 24-29 amb fotografies

Loc. document: BPV

Es fa una anàlisi de les diverses circumstàncies a què ha estat sotmès el jaciment del Vilar, des de la seva descoberta i les primeres excavacions, continuant amb les graduals malmeses realitzades a la zona amb el pas dels anys, i finalitzant amb la denúncia de la contínua espoliació duta a terme i la dispersió dels materials que això ha originat.

L'article acaba amb el desig que les autoritats locals recobrin, per a la nostra història, aquesta valuosa peça arqueològica.

38. BURGUETE, S., i FABRA, E.: “El jaciment del Vilar: Al'entorn de la troballa d'un *kalathos*”, a *Cultura*, Valls, juliol-agost 1984, 50 pàg.

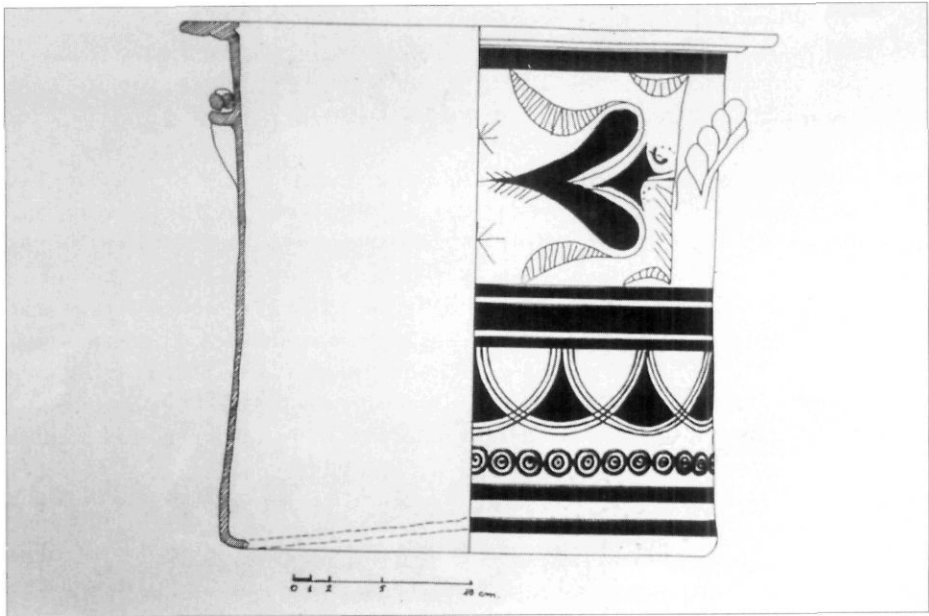
Loc. pàg. 15-17 amb fotografies i dibuixos

Loc. document: BPV

Estudi d'un *kalathos*, donació del senyor Daniel Ventura, procedent del poblat del Vilar (Valls). Es descriu el procés emprat en la seva restauració i la descripció morfològica; decoració, cronologia i paral·lels estilístics. S'avancen les primeres hipòtesis de treball sobre les no relacions entre el poblat del Vilar i el forn de Fontscaldes, jaciments propers geogràficament, però separats temporalment.

39. COLOMINAS, J.: “El forn ibèric de Fontscaldes”, a *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, 1915-20, vol. VI. Diputació de Barcelona, 957 pàg.

Loc. pàg. 602-604 + dibuix i fotografies

Kalathos procedent del poblat del Vilar, estudiat en un treball de Samuel Burguete i Esther Fabra

Loc. document: BPV

Primera ressenya científica de la troballa del forn de Fontscaldes amb una descripció dels treballs d'excavació i una breu notícia d'altres llocs arqueològics al voltant del forn.

40. COLOMINAS, J.: "El forn ibèric de Fontscaldes", a *Pàtria*, núm. 556, 14-juny-1923, 8 pàg.

Loc. pàg. 2-3

Loc. document: BPV

Transcripció de l'article publicat per J. Colominas a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*.

41. CONDE, M.J.: "Dades per la sistematització de la ceràmica ibèrica pintada: el *kalathos*, un exemple tardà", a *Les ceràmiques de tècnica ibèrica a la Catalunya romana (s. II aC-I dC)*. Societat Catalana

d'Arqueologia. Barcelona, 1992, 96 pàg. (pàg. 2-6 amb il·lustracions).

Loc. pàg. 3, 4, 5

Loc. document: BSCA

Es mencionen les produccions de Fontscaldes

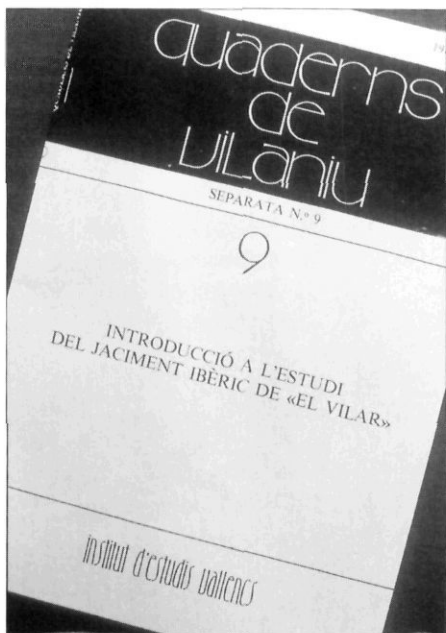
42. FABRA, E.: "Altra vegada el forn de Fontscaldes", a *Cultura*, núm. 488; Valls, setembre 1989, 50 pàg.

Loc. pàg. 7-8 amb fotografies

Loc. document: BPV

Recensió i comentaris a l'article publicat per L.C. Juan Tovar i A. Bermúdez "Hornos de época republicana en Cataluña: Fontscaldes".

43. FABRA, E., i BURGUETE, S.: "Introducció a l'estudi del jaciment ibèric del Vilar", a *Quaderns de Vilaniu*, 9, maig 1986. Institut d'Estudis Vallencs. 92 pàg.

Loc. pàg. 55-78, amb plànol, fotografies i dibuixos

Loc. document: BIEV

Aproximació a l'estudi del poblat ibèric del Vilar partint de la documentació escrita existent i dels materials, producte de donacions, dipòsits, etc. que es pogueren localitzar abans de l'excavació del jaciment de l'any 1983.

Establert un estat de la qüestió sobre l'esdevenir històric que ha patit el jaciment, es fa un resum dels materials antics localitzats agrupats segons les seves característiques sociomorfològiques. L'article s'acaba amb unes darreres consideracions que incideixen principalment en la cronologia del jaciment, relacions amb el jaciment de Fontscaldes i individualització del poblat.

44. FABRA, E., i BURGUETE, S.: "El jaciment del Vilar: Estudi d'una àmfora púnica", a *Cultura*, Valls, maig 1984. 46 pàg.

Loc. pàg. 18-19 amb fotografies i dibuixos

Loc. document: BPV

Estudi del terç superior d'una àmfora púnica, donació del senyor Gabriel Secall, procedent del poblat del Vilar.

45. FABRA, E., i BURGUETE, S.: "El forn de Fontscaldes: imatges d'una indiferència col·lectiva", a *Cultura*; núm. 478. Valls, octubre 1988. 46 pàg.

Loc. pàg. 16-18 amb fotografies i dibuixos

Loc. document: BPV

Informe de denúncia sobre el deteriorament que pateix el forn, en què els autors expliquen la història del seu esdevenir des del seu descobriment, l'any 1916, fins a l'any 1988. També s'esmenta el compromís de realització d'un projecte de restauració, consolidació i reintegració del monument.

46. FABRA, E., i BURGUETE, S.: "El Museu de Valls: la darrera donació d'en Gabriel Secall", a *Cultura*; núm. 471. Valls, febrer 1988. 42 pàg.

Loc. pàg. 19-21 amb fotografies i dibuixos

Loc. document: BPV

Estudi d'una sèrie de materials arqueològics procedents del poblat ibèric del Vilar donats per en Gabriel Secall.

47. FABRA, E.; BURGUETE, S., i SOLÉ, D.: "El jaciment ibèric de 'El Vilar'. Conjunt de ceràmiques de vernís negre aparegudes l'any 1986", a *XXXV Assemblea Intercomarcal d'Estudiosos de Catalunya*. Valls-Vila-rodona, novembre 1989. 414 pàg.

Loc. pàg. 173-184 amb plànol, fotografies i dibuixos

Loc. document: BIEV

Àmfora púnica procedent del poblat del Vilar

Descripció i identificació d'una sèrie de materials en vernís negre apareguts a l'agost de 1986 en obrir-se una rasa a la zona del poblat del Vilar per tal de bastir un mur de contenció.

48. FARRÉ, R., i MIRÓ, B.: "Margalef, un assentament ibèric i romà", a *Ilerda*, núm. XLVIII. Lleida, 1990. 243 pàg. (pàg. 119-128 amb làmines).

Loc. pàg. 120

Loc. document: BIEV

Notícia de l'establiment romà situat al peu del poblat ibèric, ja conegut i estudiat, de Torregrossa, a Margalef. D'entre els materials provinents d'aquest jaciment, es descriuen produccions de Fontscaldes.

49. GUERIN, P.: "Le problème de la diffusion des céramiques ibériques peintes dans le sud de la Gaule ou l'ie au Ier siècle avant J.C. L'exemple de Ruscino", a la *Revue Archéologique de Narbonnaisse*. Volum 19. 1986, pàg. 31-55 + dibuixos i mapa.

Loc. pàg. 32-37, 40-41, 46, 49, 53

Loc. document: BSAMV

Repàs de la cronologia i la tipologia de la ceràmica pintada, dels diferents estils i de l'expansió dels seus productes vers el sud de la Gàl·lia.

Ofereix un apartat dedicat exclusivament a la producció i al taller de Fontscaldes i descriu una sèrie de ceràmiques aparegudes a Ruscino pertanyents a aquest taller, de les quals fa una datació partint de la cronologia que aporta el poblat del Vilar.

50. JUAN TOVAR, L.C., i BERMÚDEZ, A.: "Hornos de época republicana en Cataluña: Fontscaldes", a la *Revista de Arqueología*, núm. 48, juny 1989. 66 pàg.

Loc. pàg. 40-47 + fotografies, mapa i plànols

Loc. document: BMANT

Innovador treball que replanteja els estudis realitzats fins aquell moment sobre el forn i les seves produccions. Revisió dels treballs de J. Colominas i de l'estructura del forn, i recerca de paral·lelismes amb altres tallers.

Es replanteja la producció trobada per Colominas, mitjançant prospeccions superficials fetes pels mateixos autors.

Tot plegat serveix per arribar a la conclusió que el qualificatiu "ibèric", per al forn, és equivocat i, així mateix, la seva vinculació amb la producció de ceràmica pintada trobada per Colominas.

Es fixa una nova cronologia situada entre la segona meitat del segle II i primeries del segle I aC.